

הגידו כן למקרון: על ישראל לשתף פעולה עם צרפת להסדרת המצב בלבנון

רינה בסיסט*

אוגוסט 2024

השיחות שקיים הנשיא עמנואל מקרון באמצע יולי עם מנהיגי מצרים וקטר, עשרה ימים לאחר ביקורו בפאריז של השליח האמריקני עמוס הוכשטיין, כמו גם שיחת הטלפון עם ראש הממשלה נתניהו בתחילת החודש, חושפות את עומק המעורבות של צרפת בלבנון. ההסלמה בגבול והחששות הגוברים בדבר מלחמה כוללת מול חזבאללה, מחייבים את ישראל לנקוט משנה רצינות ביחסיה עם השחקניות האחרות באיזור ומחוצה לו, כולל צרפת. אמנם פאריז לא יכולה לפתור לבדה את המצב בגבול הצפוני, אבל ככל שעובר הזמן מתברר התפקיד שהיא מסוגלת לשחק מול השחקנים השונים בלבנון. משכך, צרפת היא שחקנית משמעותית, ואולי אפילו הכרחית – יש לשתף עמה פעולה, ולהסתייע בה ובארה"ב כדי להביא לביטחון בצפון.

א. מה לצרפת וללבנון?

מערכת היחסים בין צרפת ללבנון מתפרשת על פני מאות שנים. גם לאחר שלבנון הפכה עצמאית ב-1943, נשמרו הקשרים החזקים בין פאריז לביירות. ההערכה היא שכמאתיים וחמישים אלף לבנונים מתגוררים בצרפת. על פי נתוני משרד הכלכלה הצרפתי, למרות המשבר הכלכלי בלבנון, היצוא לשם הגיע בשנת 2022 ל-399 מיליון יורו.

צרפת היא גם התורמת העיקרית של חיילים לכוח יוניפי"ל בדרום לבנון (700 חיילים צרפתים נכון לעכשיו). המשלחת שלה מהווה בעצם את עמוד השדרה של עתודת פיקוד הכוח, מה שמאפשר לפאריז למלא תפקיד של מתווך במדינה. הדיאלוג הקבוע בין יוניפי"ל לישראל מחד, ולבנון וחזבאללה מאידך, מעניק לצרפת תובנות וגם גישה בלתי אמצעית לא רק למנהיגים הפוליטיים אלא גם למפקדים בשטח. ההצטברות הזאת לאורך שנים של מגעים גם בדרגות הביניים ובין כוחות הביטחון, עוזרת לפאריז למצב את עצמה כשחקנית בעלת ערך מוסף.

לבנון עברה אמנם בעשורים האחרונים תהליך של ערביזציה, בדומה למרוקו, והדור הצעיר כבר לא רואה את עצמו מקושר בטבור לא לצרפת ולא לשפה הצרפתית. יחד עם זאת, פאריז השכילה לטפח קשרים עם כל הפלגים הפוליטיים בלבנון, אשר מכירים במחויבות של המערכת הפוליטית הצרפתית הרחבה, מהימין ועד לשמאל, לפתרון המשבר החוקתי והכלכלי במדינה. במילים אחרות, בניגוד ליחסיה עם מדינות המגרב או עם מדינות הסאהל, שנמצאים במסלול של צמצום השפעה או ירידה, צרפת הצליחה לתחזק גשרים קונסטרוקטיביים מול המפלגות הלבנוניות היריבות.

מבחינות רבות, במזרח התיכון, לבנון היא המדינה האחרונה שבה יש עדיין לצרפת מנופי השפעה משמעותיים המאפשרים לה לשמור על האינטרסים האסטרטגיים והביטחוניים שלה באיזור וגם מחוצה לו. ועל כן, העדיפות

* רינה בסיסט הינה עמיתת מדיניות במיתוים, היא כותבת ועיתונאית ישראלית. רינה עומדת בראש דסק ישראל של העיתון האמריקני אל-מוניטור. במקביל, היא משמשת כשליחת התאגיד/כאן בפאריז ועורכת דסק אפריקה.

מבחינתה היא למנוע את (המשך) ערעור היציבות שם. לבנון היא גם פלטפורמה למהגרים ופליטים, וצרפת מבקשת בכל מחיר למנוע מצב של כאוס שיעודד את נהירתם לאירופה.

הקשרים בין האליטות הצרפתיות ללבנוניות, בפוליטיקה, בכלכלה וגם בתרבות, הצליחו לשמר מידה מסוימת של השפעה של פאריז מול ביירות למרות משקעי העבר (הקולוניזציה). צרפת התייצבה למשל באופן חד-משמעי לצידה של לבנון לאחר פריצת מלחמת האזרחים בסוריה. הנשיא פרנסואה הולנד ביקר בביירות ב-2012, והכריז כי פאריז תעשה ככל יכולתה (כולל תמיכה בצבא הלבנוני!) כדי לסייע ללבנון לשמור על עצמאותה.

מערכת היחסים הזאת היא גם פרסונלית. הנשיא ז'אק שיראק היה מקורב מאוד לראש הממשלה רפיק חרירי שנרצח ב-2005. גם לאחר הרצח, נשאר שיראק מקורב למשפחת חרירי. מבחינתו של מקרון מדובר במערכת יחסים מיוחדת, אבל הגישה שלו אחרת. הוא רואה את צרפת כגשר בין העדות השונות בלבנון, בניסיון לשקם את המדינה כלכלית ופוליטית, ולא אימץ את התמיכה המסורתית הצרפתית באליטה המארונית.

מאז שנבחר לראשונה לנשיא צרפת ב-2017, ובניגוד לפעלתנות של קודמו פרנסואה הולנד, מקרון נזהר להישאר מחוץ לסכסוך הישראלי-פלסטיני. מנגד, לבנון הייתה ונשארה עבורו בעדיפות גבוהה, מדינית ואולי גם רגשית. משום כך, הוא הגיע לביירות יומיים לאחר הפיצוץ הקטלני בנמל (מקרון הגיע לישראל שלושה שבועות לאחר השבעה באוקטובר), ומשום כך, הוא חזר לביקור שני בעיר שלושה וחצי שבועות לאחר מכן. מקרון בעצם פתח דיאלוג בין תושבי ביירות לצרפת על תוכניות השיקום של העיר לאחר הפיצוץ עוד לפני שמנהיגי העדות השונות בלבנון העזו להגיע לאיזור האסון, מפחד זעם התושבים. שני הביקורים האלה בביירות סימנו עליית מדרגה במעורבות הצרפתית בנסיונות למצוא פתרון פוליטי ללבנון שנמצאת כבר עשור על סף קריסה.

ב. מה הופך את צרפת לשותפה חשובה בפתרון הסכסוך בצפון ושינוי המציאות בלבנון, מבחינתה של ישראל?

צרפת, ארצות הברית, ערב הסעודית, קטר ומצרים פועלות יחד כבר שנתיים - במה שמכונה "החמישייה" - כדי לנסות ולפתור את המשבר הפוליטי והכלכלי בלבנון (בלי קשר לנושא הישראלי). בחודש יולי 2023, תשעה חודשים לאחר סיום המנדט של הנשיא מישל עאון אשר הותיר את המדינה ללא הנהגה, מינה מקרון את שר החוץ הצרפתי הקודם ז'אן-איב לה-דריאן כשליח אישי שלו למשבר. לה-דריאן הפך מאז לנוסע מתמיד על הקו.

המעורבות של לה-דריאן היא כאמור בעיקר בנושאים הפנים לבנונים, בעוד משרד החוץ הצרפתי וארמון האליזה עצמו אמונים על העימות בגבול הצפון. אבל בפאריז מאמינים שהקשרים שהוא טווה והאמינות שהוא בנה מסייעים גם במגעים מול חזבאללה. ואכן, עד עכשיו, גם כאשר כשלו ההצעות של פאריז באשר לבחירת הנשיא הלבנוני החדש, אף אחד מהשחקנים, כולל חזבאללה, לא דחה או גינה את המעורבות הצרפתית בענייניה הפנימיים של לבנון. לה-דריאן ביקר לאחרונה בביירות בסוף חודש מאי, ונראה שהצליח לרשום התקדמות מסוימת בדרך לבחירות לנשיאות. בסביבתו של לה-דריאן אומרים כי השליח ישוב לאיזור כאשר ההתקדמות תהפוך לקונקרטי יותר.

חברות החמישייה מאמינות כי לא ניתן יהיה לפתור את המשבר הפוליטי בלבנון, מבלי שישראל תגיע להסכם חלקי או כולל עם חזבאללה. בחזבאללה מתעקשים שלא יסכימו להגיע להסכם כלשהו עם ישראל, לפני שזו תחתום על הפסקת אש עם חמאס. כך או כך, הסכמות בין ישראל לחזבאללה לשקט, שיאפשר את חזרתם של עשרות אלפי אזרחי דרום לבנון לבתיהם, הן כמעט תנאי הכרחי בדרך לפתרון פוליטי בתוך לבנון.

משום כך, הקשרים עם חזבאללה, בניסיונות לפתור את המשבר בתוך לבנון, מהווים אבן פינה חשובה בתפקיד שצרפת רואה לעצמה במדינה. ומשום כך, פאריז חשה כשחקנית לגיטימית מרכזית גם באשר למאמצים הבינלאומיים להגיע להסדר בין ישראל לארגון. לאורך השנים שימרה פאריז את הדיאלוג שלה עם הכוחות הפוליטיים בתוך חזבאללה, בניגוד לחמאס למשל, שאיתו אין לפאריז קשר בגלל הגדרתו בידי האיחוד האירופי כארגון טרור. במקביל ללה-דריאן, נציגי השגרירות הצרפתית בביירות נמצאים בקשר רציף עם אנשי האגף הפוליטי של חזבאללה.

פאריז רואה את ניסיון העבר שלה בתיווך בין ישראל לחזבאללה כהכחה ליעילות הדיפלומטיה הצרפתית, כלומר כנכס שאפשר לגזור ממנו מהלכים נוספים. הסכם הגבול הימי בין ישראל ללבנון, שנחתם באוקטובר 2022, העניק לפאריז גושפנקא נוספת כשחקנית מרכזית באיזור. עמוס הוכשטיין עמד אמנם בחזית המגעים, גם מבחינה תקשורתית, אבל הייתה זאת פאריז ששכנעה במידה רבה את נציגי חזבאללה לקבל את המתווה. ראש הממשלה אז יאיר לפיד הקפיד להודות בנאום שלו לאחר אישור מתווה ההסכם, גם לנשיא ביידן וגם לנשיא מקרון.

לכאורה, ממש כמו בשיחות לקביעת הגבול הימי, החלוקה הפעם גם היא אמורה להיות ברורה. וושינגטון מקדמת את האינטרסים הישראליים וגם לוחצת על ירושלים להתפשר, בעוד פאריז מקדמת את האינטרסים של ממשלת לבנון ולוחצת על חזבאללה להגיע להסכם. המציאות יותר מסובכת, גם בגלל המעורבות האיראנית בכל הנוגע לחזבאללה, וגם בגלל המשבר הפוליטי והכלכלי בו שרויה לבנון. בירושלים אומרים כי מבחינת המעורבות של איראן בלבנון, צרפת מבינה מאוד, ואף חולקת במידה רבה את הראייה הישראלית.

בשיחות שקדמו לחתימת הסכם הגרעין בין המעצמות לאיראן (JCPOA) לפני כעשור, צרפת הייתה הצד הקרוב ביותר לראייה הישראלית מבחינת הסכנות האסטרטגיות, אולי אפילו יותר מארצות הברית. הראייה הדומה הזאת קיימת גם היום. המאמר כאן מתמקד בלבנון, לא באיראן. אבל חשוב להסביר כי התפיסה הדומה של ישראל וצרפת את האיום האיראני משפיעה גם על האופן בו פאריז מתנהלת מול חזבאללה, ועל העובדה כי ארמון האליזה מגלה הבנה, אפילו אהדה, לדרישות הביטחוניות של ישראל בגבול הצפון.

כמו ישראל, גם צרפת רואה את איראן כאיום ליציבות האיזור, כולל בלבנון. זאת הייתה הסיבה לכך שכוחות הצבא הצרפתי בירדן השתתפו בקמפיין נגד ההתקפה האיראנית על ישראל ב-14 באפריל. במקביל, ממש כמו ההתנהלות מול רוסיה, וההתעקשות של מקרון שפתרון למלחמה באוקראינה חייב להגיע דרך דיאלוג דיפלומטי, כולל עם פוטין, הדיאלוג של פאריז עם טהרן, גם אם מקרטע, בעצם מעולם לא נקטע. הדיאלוג בין פאריז לטהרן כולל לא רק את נושא הגרעין והאסירים הצרפתיים שעדיין מוחזקים שם, אלא גם את נושא לבנון וחזבאללה. מבחינת צרפת, איראן, לבנון וחזבאללה שזורים זה בזה, גם מבחינת הבעיות וגם מבחינת הפתרונות.

ג. מה עשתה צרפת עד כה בניסיונותיה מאז השבעה באוקטובר להביא לביטחון בצפון?

כשלוש היוזמה הצרפתית להעביר תרופות לחטופים בעזה (למרות שלאחרונה התעקשו דיפלומטים צרפתיים בשיחות שלא לייחוס שחלק מהתרופות אכן הועבר לייעדן), הכישלון של פאריז לשכנע את חמאס לשחרר חטופים בעלי אזרחות צרפתית (כמו החטופות האמריקניות הראשונות ששוחררו ללא תנאי), כישלון היוזמה של מקרון להקים קואליציה בינלאומית נגד חמאס, וההשתלטות האמריקאית על הובלת הסיוע ההומניטארי לעזה (למרות שמקרון ניסה לנכס לעצמו את ההובלה הבינלאומית של הסיוע בכנס שערך בחודש נובמבר 2023), שכנעו כנראה את ארמון האליזה להתרכז בגיזרה הלבנונית.

האסרטיביות הצרפתית באשר לישראל ולבנון ניכרה כבר בימים הראשונים שלאחר השבעה באוקטובר, אבל התגברה מאוד לאחרונה, עם הסלמה המתגברת בגבול הצפון. בימים שלאחר השבעה באוקטובר יזם ראש הממשלה בנימין נתניהו כמה שיחות טלפוניות עם נשיא צרפת עמנואל מקרון, כדי להביא אותו לארץ לביקור סולידריות, אבל בחודשים שלאחר מכן (כולל השיחה ביניהם בארבעה ביולי) היוזמה לשיחות הטלפוניות מגיעה דווקא מפאריז. מעבר למאמצים להגיע להפסקת אש כוללת בעזה, מקרון לקח על עצמו את ההובלה הבינלאומית במאמצים להשיג רגיעה בגבולה הצפוני של ישראל.

הביקור בדצמבר 2023 של שרת החוץ הצרפתית קתרין קולונה בישראל, ברשות הפלסטינית ובלבנון סימן שלב ראשון במעורבות האקטיבית של פאריז. אל מול המעורבות של ארצות הברית, קטר ומצרים בתיק העזתי, לצרפת היה מה להציע באשר ללבנון. כאמור, המשך ההסלמה דרבן את פאריז להעלות הילוך. באמצע פברואר 2024 הגיע שר החוץ החדש סטפן סז'ורנה לביקור בישראל ובלבנון, ובאותה ההזדמנות הציג לבני שיחו טיוטה להסכם. הטיוטה דמתה לא מעט להצעות קודמות שהעלו האמריקאים, ובעצם תואמה איתם. שתי ההצעות (הצרפתית והאמריקאית) מורכבות משלושה שלבים – וכוללות נסיגה של כוחות חזבאללה כמה

קילומטרים מהגבול, עצירה של הפעילות הישראלית הצבאית, כולל האווירית, הרחבת המנדט של יוניפי"ל, פירוק תשתיות חזבאללה באזור וכניסה של אלפי חיילים מצבא לבנון לדרום המדינה.

בביקורו אז בביירות, סז'ורנה לא נפגש עם אנשי חזבאללה, אלא הציג את הטיטה לראש ממשלת לבנון נג'יב מיקאטי. חודש לאחר מכן, ממשלת לבנון אישרה כי הטיטה היא צעד בכיוון הנכון, למרות שחזבאללה לא הביעו הסכמה מפורשת להצעה. מאוחר יותר, אישרה פאריז שממשלת לבנון הסכימה להצעה. ישראל (כך על פי מקורות דיפלומטיים גם בפאריז וגם בירושלים) הביעה שביעות רצון מהניסיונות הצרפתיים להגיע להסכם, שיכלול את יישומה של החלטת מועצת האו"ם 1701, אבל לא הסכימה רשמית להצעה.

ההסלמה בגבול ישראל-לבנון בשבועות שלאחר מכן הביאה את פאריז למסקנה שלא ניתן כרגע לדחוף להסכם כולל בין הצדדים. בחודש אפריל, הודה משרד החוץ הצרפתי בכשלון הצעה הראשונית, והודיע שסז'ורנה הגיע לאיזור עם "הצעות חדשות". בעצם, מדובר היה בשינוי טקטיקה. במקום לשאוף למשא ומתן קלאסי, פאריז עבדה ועדיין עובדת על נייר שישקף הצעות או עמדות שישראל וחזבאללה יוכלו להסכים להן. בראייה הישראלית, לא מדובר במשא ומתן להסכם, אלא בהבנות שניתן יהיה ליישם אחרי נסיגה של חזבאללה מאזור הגבול.

ד. צרפת וארצות הברית, תחרות על לבנון או פעולה משלימה?

במשרד החוץ הצרפתי מקפידים להדגיש שכל המהלכים של פאריז באשר ללבנון מתואמים עם וושינגטון. ארצות הברית הייתה כנראה מעדיפה שרק הצעה אחת – ההצעה שלהם – תהיה מונחת על השולחן, אבל בגלל מעורבותו האישית של הנשיא מקרון השלימו במימשל ביידן עם הכפילות הצרפתית, והם משתדלים לעבוד איתה.

במאמציו לשמר את תפקידה המרכזי של צרפת, הכריז מקרון במהלך פסגת ה-G7 באיטליה באמצע חודש יוני על יוזמה לכנס ועדה טרי-לטרלית צרפת-ארצות הברית-ישראל בנושא ההסלמה בגבול לבנון. מבחינתה של ישראל, מדובר היה במהלך חיובי, מכיוון ששלוש המדינות ממילא נמצאו בהתייעצויות כמעט יומיומיות בנושא הלבנוני. מה שלא אהבו בירושלים, הייתה ההכרזה הפומבית. ישראל העדיפה להמשיך ולנהל את המגעים בדיסקרטיות, כדי לא לעודד את חזבאללה לדרוש מחירים גבוהים (בראייה הישראלית) מעצירת העימות. זאת ועוד, ממשלת ישראל לא רצתה להצטייר בתקשורת כמי שמנהלת משא ומתן על מחוות או ויתורים לחזבאללה בעוד עשרות אלפי אזרחים ישראלים מפונים מבתיהם בגבול הצפון.

עם זאת, הבעיה בעצם הייתה שההכרזה הפומבית נפלה בשבוע קשה במיוחד מבחינת יחסי ישראל-צרפת, בגלל פרשת אירו-סאטורי. ההחלטה הצרפתית לבטל את ההשתתפות של חברות ישראליות ביריד הביטחוני החשוב הזה, הכעיסה את הממשלה בירושלים, ובמיוחד את משרד הביטחון, בעיקר לאור ההצהרות הצרפתיות התכופות בשבועות שקדמו לכך מצידה של צרפת בנושא עזה. התחושה הייתה בקרייה שפאריז הגדישה את הסיאה. השר יואב גלנט הוציא הודעה שהאשימה את צרפת בעוינות ואיבה כלפי ישראל, והוסיף "לא נהיה שותפים לוועדה להסדרת המצב הביטחוני בגבול הצפון אם צרפת תקח בה חלק."

הצהרתו של גלנט חשפה את מורכבות היחסים בין ירושלים לפאריז. תגובת הנגד המהירה של משרד החוץ להצהרה של גלנט, אשר הדגישה את התפקיד החיובי שצרפת שיחקה ומשחקת מאז השבעה באוקטובר, כולל בגזרת לבנון, שיקפה לעומתה את ההבנה בירושלים, וגם בקרב לא מעט בכירים במשרד הביטחון, שהאינטרס הישראלי הוא להגיע להסכם כולל עם חזבאללה, ושהדרך לפתרון כזה עוברת דרך שיתופם של שחקנים בינלאומיים שונים, כולל צרפת. יתרה מכך, מקורות דיפלומטיים ישראלים מאשרים כי הרעיון להקמת ועדה טרי-לטרלית נולד בעצם בירושלים, לא בפאריז, אבל היו אלה הצרפתים שלקחו על עצמם למכור את היוזמה לאמריקאים, כמהלך שאמור היה להעניק מומנטום חדש למגעים.

ה. החלופה הצרפתית

המשך ההסלמה, ושינוי הטקטיקה הצרפתית, מחזירים אותנו לנקודת המוצא, שהפתרון בלבנון הוא מורכב, וכולל פתרון רב-תחומי (ביטחון, כלכלה ופוליטיקה), רב-זירתי (בתוך לבנון, עם איראן, בין ישראל לבנון), ורב-שחקני (ארצות הברית, צרפת, ישראל, חזבאללה, לבנון, ואיראן, ואולי גם ערב הסעודית וקטר).

כלומר הגעה להסכם בין ישראל לחזבאללה, בחסות ארצות הברית וצרפת, תקל על המאמצים לדחוף את הכוחות הפוליטיים בתוך לבנון לפתור את המשבר החוקתי. רק לאחר פיתרון המשבר החוקתי תוכל הקהילה הבינלאומית להתחיל לסייע ללבנון להחליץ מהמשבר הכלכלי החמור בו היא שרויה. לצרפת, וגם לשחקנים האחרים ברור, שכדי לתת מענה לתביעות של השחקנים השונים, ולאתגרים המורכבים, יש צורך בשיתוף פעולה של שחקנים רבים, ובגיוס כל היכולות והנכסים הקיימים בקהילה הבינלאומית, באזור ובתוך לבנון. בתוך המנגנון הזה, לצרפת יש כאמור תפקיד משמעותי.

הנשיא הצרפתי יודע שלא יהיה הסכם בלבנון בלי מעורבות אמריקאית, אבל במקביל הוא מאמין שפאריז יכולה וצריכה לשחק תפקיד מרכזי בשיחות בין הצדדים. צרפת לא יכולה לפתור לבדה את המצב בצפון, אבל היא שחקנית משמעותית, ואולי אפילו הכרחית. האינטרס הישראלי הינו לשתף עמה פעולה, ולהסתייע בה ובארה"ב כדי להביא לביטחון בצפון. על ישראל להכיר בכך, ולשאוף לקדם מתווה שכזה.

ישראל גם חייבת לנהוג במשנה זהירות בכל הקשור לפוליטיקה הצרפתית הפנימית. הנשיא מקרון כבר הביע את מחאתו לראש הממשלה נתניהו על ההצהרות החוזרות ונישנות של השר עמיחי שיקלי לטובת מפלגת הימין הקיצוני של מארין לה פן במהלך מערכת הבחירות הפרלמנטריות בצרפת. ההצלחה של השמאל הקיצוני בבחירות האלה, עם עמדותיו האנטי-ישראליות ולעיתים גם אנטישמיות, מחייבת את ירושלים לשקול במשנה זהירות כל הצהרה באשר לצרפת והמדיניות שלה. מסורתית, הנשיא בצרפת הוא זה שקובע את מדיניות החוץ, לא הממשלה שלו. ישראל חייבת לעזור לנשיא מקרון להמשיך לשחק תפקיד קונסטרוקטיבי באיזור הצפון, ולא לדחוק אותו לפינה, מה שישחק לידידיו של ז'אן-לוק מלאנשון וחבריו.

יחסים קונסטרוקטיביים בין ירושלים לפאריז הם קריטיים לקידום האינטרסים הישראליים בלבנון. המינוי של ג'וש זרקא לשגריר הישראלי החדש בעיר האורות, וזאת לאחר כמעט שנה וחצי בה התפקיד נשאר ריק, היווה צעד חיובי בכיוון. הצרפתים גם מעריכים את העובדה שלמרות הלחצים מבית (ש"ס למשל, ומועמדים מטעם עצמם ממפלגת הליכוד), נתניהו החליט בסופו של דבר למנות לפאריז שגריר מקצועי, דובר צרפתי, שמכיר היטב את הזירה, בעיקר מהפן האיראני. הצעד הבא של ירושלים חייב להיות התייחסות משמעותית יותר להצעה הצרפתית. הצהרות שמאשימות את צרפת בהתעלמות בוטה ממעשי הזועה של חמאס אינן מדויקות וגם אינן מועילות.